

ye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 1696, vr. 29-32). **3. Risâle fî beyânî'l-kebâ'ir** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3566, vr. 51-59, Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 456/2, vr. 23-28, Lâleli, nr. 2326/2; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/3, vr. 79-88; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, Mecmua, nr. 3200/5; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 350/6, vr. 92-100). **4. el-Fevâ'idü's-seniyye fî şerhi'l-'Aşkâ'idü'l-'Adudiyye** (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 456/4, vr. 33-52, Esad Efendi, Mecmua, nr. 3534/7, vr. 56-83; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152; TSMK, III. Ahmed, nr. 1523/4, vr. 40-65; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, Mecmua, nr. 3200/6; Kütahya Vahîd Paşa Ktp., nr. 667; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 350/1, vr. 1^b-31^a). **5. Şerhu'l-Âdâbi'l-Adudiyye. Adudüddin el-İcî'nin Âdâbü'l-bahş diye de bilinen risâlesinin şerhidir** (TSMK, III. Ahmed, nr. 1523/5, vr. 65-72; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, Mecmua, nr. 3534/6, vr. 46-55, Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 456, vr. 55-61; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 350/7, vr. 101-110). **6. Şerhu (Hâşiyetü) Tehzîbi'l-(man-tık) ve'l-ke'lâm. Sa'deddin et-Teftâzânî'nin Tehzîbü'l-man-tık ve'l-ke'lâm adlı eserinin şerhi olup 1087 (1676) yılında tamamlanmıştır** (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 1676, Ayasofya, nr. 2230, Çelebi Abdullah Efendi, nr. 200; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3200; Kütahya Vahîd Paşa Ktp., nr. 265). **7. Risâle fî beyânî (şerhi) kelîmeteyi's-şehâde** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1192, vr. 55-63; nr. 3712, vr. 54-60; nr. 3534, vr. 30-46; nr. 3566, vr. 1-16; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/6, vr. 95-113; TSMK, Revan Köşkü, nr. 332/4, vr. 31-51). **8. Risâle fî beyânî mevâzî'i's-salât 'ale'n-nebiyyi 'aleyhi's-selâm. İbnü'l-Cezerî'nin el-Hişnü'l-ğaşîn min kelâmi seyyidi'l-mürselîn adlı eserinin muhtasarıdır. Eserde Hz. Peygamber'e salâtü selâm getirilmesi gereken kırk yer ve ona salâtü selâm getirmenin kırk faydası sayılmaktadır** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3534/4, vr. 26-30; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/5, vr. 89-93; TSMK, Revan Köşkü, nr. 332/3, vr. 26-31; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3200/4, vr. 133^b-135^a; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 350/5, vr. 87^b-91^a). Müellifin *Müntehab min Kitâbi Miftâhi'l-Hişni'l-ğaşîn min kelâmi seyyidi'l-mürselîn* adlı bir çalışması daha vardır (TSMK, III. Ahmed, nr. 1523, vr. 36-40). **9. Risâle fî't-ahkâm** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, Mecmua, nr. 3534/9; Nuruosmaniye Ktp., nr. 1142). **10. Risâle fî beyânî**

ni'l-hâşıl bi'l-maşdar. Arap diline ve dil felsefesine dair bir risâledir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, Mecmua, nr. 3534/10, vr. 53-59). **11. Risâle fî mes'eleti'd-delîl** (Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/7, vr. 120-131). **12. Şerhu Erba'îne'n-Neveviyye** (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, Mecmua, nr. 3200/3). **13. Miftâhu'l-felâh. Birgivi'nin et-Ṭarîkatü'l-Muhammediyye adlı eserinden yapılan seçmeleri ihtiva etmektedir** (İÜ Ktp., AY, nr. 5828, müellif hattı; Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 456/1, vr. 1^b-22^b; Köprülü Ktp., Ahmed Paşa, nr. 152/2, vr. 39-76; Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 1452/2, vr. 2-34; Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 252; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2612; Âtîf Efendi Ktp., nr. 1508). **14. Müntehab min Kitâbi'z-Zevâcîr 'an iktirâfi'l-kebâ'ir. İbn Hacer el-Heytemî'nin eserinden yaptığı seçmelerden ibarettir** (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 1523/2, vr. 23-28).

BİBLİYOGRAFYA :

Şeyhî, *Vekâyi'u'l-fuzalâ*, II, 187, 203, 386, 401, 678-680; Sâlim, *Tezkiretü's-Şu'arâ* (haz. Adnan İnce), Ankara 2005, s. 668; Şem'dânîzâde, *Mürî't-tevârih* (Aktepe), I, 147; İsmet, *Tekmiletü's-Şekâik*, s. 260-265; *Sicill-i Osmânî*, III, 74; IV, 640; *Osmanlı Müellifleri*, I, 325; *Hediyetü'l-'ârîfti*, I, 403; *Kehhâle, Mu'cemü'l-mü'elliifti*, IV, 272; Metin Yurdagör, *Bibliyografik Bir Kelâm Tarihi Denemesi*, İstanbul 1989, s. 68, 113-114; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'u's-şürûh ve'l-havâşi*, Ebûzâbi 1425/2004, III, 1691; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde fî mektebâti İstânbûl ve Ânâtüli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], I, 580-581.

İBRAHİM HATİBOĞLU

SÜLEYMAN FEHİM

(سليمان فهميم)

(ö. 1847)

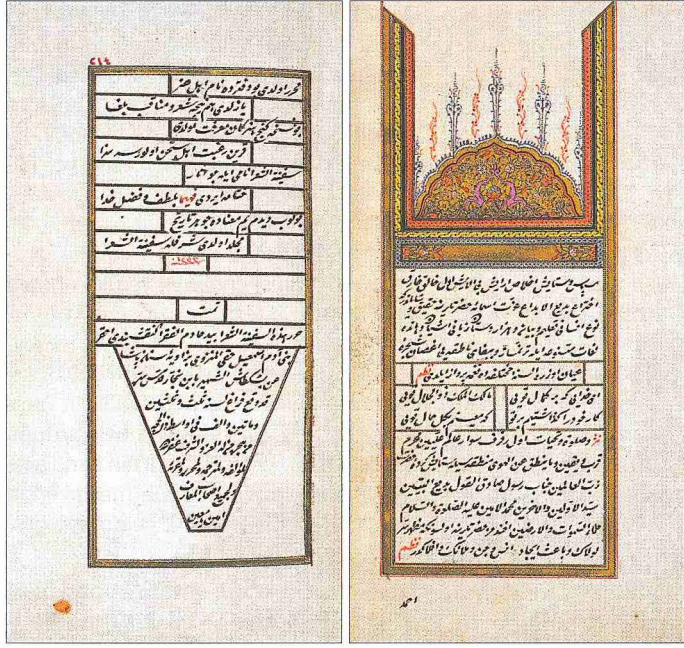
Divan şairi.

1203'te (1788-89) İstanbul'da doğdu. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan şaire, kendisini XVII. yüzyıl divan şairi Fehîm-i Kadîm'den ayırmak için Fehîm-i Cedîd, Süleyman Fehîm-i Sâni ve Hoca da deniliyordu. Sanat, edebiyat ve siyaset çevrelerine devam ederek kendini yetiştirdiği, özellikle Farsça bildiği ve şiir bilgisinin ileri düzeyde olduğu bilinmektedir. *Kethüdâzâde Menâkıbı'nı* yazan Mehmed Emin Efendi'ye göre uzun süre Londra'da elçilik yapan, *Tefsîr-i Mevâkıb* müellifi İsmâil Ferruh Efendi'nin hizmetkârı olarak onun evinde büyüdü ve bu ilim ortamında yetişti. Memuriyet hayatı Divan Kalemî'nde baş-

layan şair, II. Mahmud ve Abdülmecid devirlerinde Dîvân-ı Hümâyun Mühimme Kalemî'nde ve Darphâne-i Âmire'de çalıştı. Daha sonra Rumeli'ye giderek uzun süre voyvodalık ve mütesellimlikte bulundu. İstanbul'a dönünce Beşiktaş Cem'iyyet-i İlmîyyesi'ne devam etti; burada Farsça dersleri verdi ve Farsça divanlar okuttu (*Osmanlı Müellifleri*, II, 372). Öğrencileri arasında mahlasını kendisinin verdiği Ahmed Cevdet Paşa ve tezkire yazarı Fatîh Efendi bulunmaktadır. Hakkında bilgi veren kaynaklar, o dönemde İstanbul'un büyük şairlerinden Mustafa Saffet Efendi'nin Farsça öğrenmek için cemiyete başvurduğu sırada İsmâil Ferruh Efendi'nin kendisine Süleyman Fehîm'i tavsiye etmesini onun Farsça bilgisinin derinliğine delil olarak gösterir (Cevdet, XII, 184).

Felsefî sohbetlere devam etmesi, aynı zamanda voyvodalık görevi dolayısıyla memleketin birçok yanını gezerek tecrübe edinmesi ve hâmisî Ferruh Efendi'nin Avrupa hakkındaki görüşlerinden faydalanması, Süleyman Fehîm'i dilde ve şiirde olduğu kadar Avrupa siyaseti hakkında da birikim sahibi yaptı (Karaçavuş, s. 95). Emekli olduktan sonra Karagömrük'teki konağına çekilen Süleyman Fehîm Efendi'nin devrinin şair ve edipleriyle sohbetleri yanında Nüzhet Efendi ve Ahmed Cevdet gibi öğrencileriyle kültür, şiir ve siyaset dair sohbetler yaptığı bilinmektedir (a.g.e., s. 97). Ömrünün sonuna kadar sakin bir hayat süren şair, 15 Rebülevvel 1263'te (3 Mart 1847) konağında vefat etti. Mezarının nerede olduğu belli değildir. Süleyman Fehîm'i asil meşhur eden eseri *Sefînetü's-şuarâ*-sıdır. Hakîmane şiirleri, muhtemelen çokça okuyup etkilendiği Sâib-i Tebrîzî ve Şevket gibi Fars şairlerinin şiirlerini andırmaktadır.

Eserleri. 1. *Divan* (İstanbul 1259, 1262). Şairin hayatta iken tertip ettiği kırk dokuz sayfalık bu küçük eser öğrencisi Nüzhet Efendi'nin kitabı neşre hazırlamasına dair kısa bir dîbâceyle başlar. Buna göre Nüzhet Efendi, sohbet meclislerinde hocasından duyduğu şiirleri kaydetmek suretiyle onun ölümünden sonra eseri yeniden düzenlemiştir. Divanda çeşitli konularda manzumeler, on beş tarih manzumesi, kıtalar, matla', tazmin, altmış üç gazel ve bazı beyitler yer almaktadır. 2. *Sefînetü's-şuarâ*. Tercüme-telif bir eser olan kitap 1233'te (1818) yazılmıştır. Süleyman Fehîm'in arkadaşı hattat Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin öncülüğünde Hâlet Efendi'ye ithaf edilerek basılmıştır (1259).

Süleyman Fehim'in *Şefnetü's-Şuarâ* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 347)

Eserin başında müellif Şah Semerkandî'nin *Tezkire-i Devletşâh*'i, Sâm Mirza b. Şah İsmâil Safevî'nin *Tuḥfe-i Sâmî* adlı tezkiresi ve Molla Câmî'nin *Nefehâtü'l-üns*'ü, Mîrek-i Taşkendi'nin *Mecmû'a-i Şehî ve Güllî* isimli eserleriyle çeşitli tarih kitaplarından faydalandığını söyler. Yazma nüshaları İstanbul Üniversitesi (nr. 22) ve Süleymaniye (Hâlet Efendi, nr. 347) kütüphanelerinde kayıtlıdır. Süleyman Fehim *Tezkire-i Devletşâh*'in anlaşılmasının güçlüğünden bahsederek ilim tahsil edenlere kolaylık sağlama düşüncesiyle bu eseri yazdığını belirtir. Dört tabaka ve bir zeyilden oluşan eser kısa bir dîbâce ile başlar, müellifin şiirin nitelikleri hakkındaki görüşlerinden sonra dokuz Arap şairinin biyografisi ve şiirlerinden örneklerle devam eder. İlk üç tabakada şairin eseri hazırlarken kullandığı kaynaklarda mevcut sırasıyla 146, dokuz ve otuz yedi şairin biyografisi ve şiirlerinden örnekler vardır. Dördüncü tabakada ve zeyilde diğer kaynaklarda bulunmayan yirmi yedi şairin hayatından ve şiirlerinden bahsedilir. Tercüme ve bilgi hatalarının bulunduğu belirtilen eser üzerinde Bilal Şahin yüksek lisans tezi hazırlamıştır (bk. bibl). 3. *Şerh-i Gazeliyyât-ı Sâib*. Sâib-i Tebrîzî'nin bazı gazellerinin şerhini ihtiva eder. Süleyman Fehim'in hayatta iken tamamlayamadığı bu şerh Ahmed Cevdet Paşa tarafından tamamlanarak Sultan Abdülmecid'e sunulmuş ve bu vesileyle kardeşlerine ve kardeşlerinin çocuklarına maaş bağlanmıştır (yazma nüshaları: İÜ Ktp., nr. 5593, 5594; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3302).

BİBLİYOGRAFYA :

Dîvançe-i Süleyman Fehim, İstanbul 1259; *Fehim Süleyman'ın Şefnetü's-Şuarâ'sı* (haz. Bilal Şahin, yüksek lisans tezi, 1996), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, hazırlayanın girişi, s. XVII-XXIV; Cevdet, *Tarih*, XII, 184; *Osmanlı Müellifleri*, II, 372-373; Fatma Âliye Hanım, *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı* (İstanbul 1332), İstanbul 1994, s. 44; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 380-381; Necati Elgin, "Şefnetü's-Şuarâ ve Süleyman Fehim Efendi", *Mevlâna Yıllığı*, Konya 1963, s. 95-98; Ekmeleddin İhsanoğlu, "Modernleşme Süreci İçinde Osmanlı Devleti'nde İlim ve Meslekî Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış", *Osmanlı İlimi ve Meslekî Cemiyetleri* (haz. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul 1987, s. 3; İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Dîvan Edebiyatı", *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1988, VIII, 101; Ahmet Karavaş, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim Cemiyetleri* (doktora tezi, 2006), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 94-97; Ali Canib Yöntem, "Fehim", *İA*, IV, 537-538.

VİLDAN SERDAROĞLU

SÜLEYMAN HAN CAMİİ

Kanûnî Sultan Süleyman tarafından Alanya Kalesi'nde yaptırılan cami.

Alâeddin Keykubad'ın 628 (1231) yılında Alanya İçkale'de mimar Akça Aba'ya inşa ettirdiği belirtilen cami (Turan, s. 335) daha sonraki yüzyıllarda yıkılmış, yerine Kanûnî Sultan Süleyman tarafından 937-955 (1530-1548) yılları arasında yeni bir cami yaptırılmıştır. Başbakanlık Arşivi'nde yer alan, Alâiye vakıflarının sıralandığı 927 (1521) tarihli defterde hakkında herhangi bir bilgi bulunmaması caminin bu tarihten sonra inşa edildiğini göstermektedir.

Süleyman Han (Süleymaniye) Camii kare planlı bir harim, üç bölümlü son cemaat yeri ve minareden oluşmaktadır. Yapı dıştan 12,50 × 25,50 m. ölçülerinde dikdörtgen şeklinde olup doğusunda bir sarnıç yer almaktadır. Caminin kuzeyini kaplayan son cemaat yeri dört pâyeye oturan sivri kemerli açıklıklı ve üç birimlidir. Birimlerin üzeri dıştan sekizgen kasnaklı olan pandantifli kubbelerle örtülmüştür. Cümle kapısı dikdörtgen çerçeveli ve sivri kemer alınlıklıdır. Kapının kanatlarında çerçeve içinde ma'kûfî hatla Fâtîha sûresi, iç alınlıkta bir âyet celi sülûs hatla işlenmiştir. Ahşap kapı kanatları dört bölüm halinde düzenlenmiştir. Caminin cepheleri taş ve tuğla almaşık tekniğiyle örülmüştür. Cepheler üç sıra pencereyi olup alt sıradakiler sivri kemerli alınlıklıdır. Üstte üç cepheyi dolaşan iki sıra halinde kirpi saçak yer almıştır.

Kare planlı harimin üzeri 13 m. çapındaki tek kubbe ile örtülmüş ve köşelerden pandantiflerle geçilen kubbenin ağırlığı sekiz sivri kemerle beden duvarlarına aktarılmıştır. Kubbe dıştan sekizgen kasnaklı olup kasağın her cephesinde yuvarlak pencereler yer almıştır. Harimde doğu yönündeki alt pencere kanadı dikdörtgen bir pervazla çerçevelemiştir. Kanatlar pano şeklinde düzenlenmiş, panolar levhalar halinde olup çivilerle tutturulmuştur. Bu panolardan alt ve üsttekiler kare şeklindedir. Üst panolarda ma'kûfî hatla "Muhammed" yazılıdır. Altındaki panoların içi boş bırakılmıştır. Bu panonun uçları palmet şeklinde nihayetlenen dilimli şemsel ajur tekniğinde yapılmıştır. Şemselerin içinde rûmî

Süleyman Han Camii – Alanya

